

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

SENIOR FASE

GRAAD 9

NOVEMBER 2016

**SOSIALE WETENSKAPPE
GEOGRAFIE**

PUNTE: 100

TYD: 1 uur

Hierdie vraestel bestaan uit 10 bladsye met 'n
topografiese kaart as 'n addendum.

INSTRUKSIES EN INLIGTING

1. Hierdie vraestel bestaan uit drie vrae:

VRAAG 1: Kaartwerk (35 punte)
VRAAG 2: Oppervlakkragte wat die aarde vorm en
Ontwikkelingskwessies (40 punte)
VRAAG 3: Hulpbrongebruik en Volhoubaarheid (25 punte)
2. Beantwoord ALLE vrae.
3. Lees die vrae deeglik deur voordat jy dit beantwoord.
4. Nommer jou antwoorde korrek.
5. Begin ELKE nuwe vraag bo-aan 'n NUWE bladsy.
6. Punttoekenning word aan die einde van elke onderafdeling van 'n vraag aangedui. Let daarop dat die punttoekenning die aantal feite wat verlang word, bepaal. 'n Punttoekenning van, byvoorbeeld, 3 x 2 in die meeste gevalle benodig drie gedetailleerde sinne vir 6 punte. Indien daar geen verdubbeling van punte voorkom nie, bv. (3), word daar drie feite verlang vir 3 punte.
7. **Maak gebruik van sinne of kort frases om jou antwoord(e) te verduidelik.**
8. Jy word van 'n 1:50 000 topografiese kaart 3424BB Humansdorp en 'n ortofotokaart van 'n deel van die gekarteerde gebied voorsien. Verwys na die topografiese kaart en die ortofotokaart om VRAAG 1 van hierdie vraestel te beantwoord.

VRAAG 1: KAARTWERK

Bestudeer die 1:50 000 topografiese kaart (3424BB Humansdorp) en die ortofotokaart (3424 BB 1 Humansdorp) om die volgende vrae te beantwoord.

Die volgende Afrikaanse terme en hul Engelse vertalings kom op die topografiese kaart voor:

Afrikaans	English
Uitgrawings	Diggings
Karavaanpark	Caravan park
Rioolwerke	Sewage works
Riviermond	River mouth
Golfbaan	Golf course
Vleiland	Wetland
Baksteenfabriek	Brickworks

1.1 MEERVOUDIGEKEUSE-VRAE

Kies die korrekte antwoord uit die lys moontlike antwoorde voorsien. Skryf slegs die korrekte letter (A–D) langs die vraagnommer (1.1.1–1.1.6) as jou antwoord, bv. 1.1.7 D.

1.1.1 In die titel van die topografiese kaart (3424 BB Humansdorp), verwys 34 na ...

- A 34°S: 'n breedtegraadligging.
- B 34°S: 'n lengtegraadligging.
- C 34°E: 'n breedtegraadligging.
- D 34°E: 'n lengtegraadligging. (1 x 2) (2)

1.1.2 Die natuurlike landvormverskynsel wat langs die lyn 3–4 op die ortofotokaart is 'n ...

- A uitloper.
- B krans.
- C waterval.
- D riviervallei. (1 x 2) (2)

1.1.3 Die hoogte van die begraafplaas by 9 op die ortofotokaart is omtrent ...

- A 126 m.
- B 120 m.
- C 132 m.
- D 110 m. (1 x 2) (2)

1.1.4 Watter fasiliteit word by 34°02'25" S en 24°55'10" O op die topografiese kaart gevind?

- A Karavaanpark
 - B Modelvliegtuigklub
 - C Gholfbaan
 - D Skool
- (1 x 2) (2)

1.1.5 Die stroomkanaalpatroon in ruit G1 is 'n ...

- A gevlegde stroomkanaalpatroon.
 - B rotsgekontroleerde stroomkanaalpatroon.
 - C reguit stroomkanaalpatroon.
 - D kronkelende stroomkanaalpatroon.
- (1 x 2) (2)

1.1.6 Die stadium van rivierontwikkeling in ruit **I5** is tipies van die benedeloop van die rivier. Bewyse vanaf ruit **I5** om hierdie moontlikheid te motiveer is ...

- A afsetting van sedimente in die rivierkanaal.
 - B dat die vloedvlakte nie baie groot is nie.
 - C 'n nou rivierkanaal.
 - D die gradiënt (helling) is steil.
- (1 x 2) (2)

1.2 KAARTWERKTEGNIEKE EN BEREKENINGE

1.2.1 Wat is die rigting vanaf pylpunt **Q** na Seekoeipunt (in ruit E11)? (1 x 2) (2)

1.2.2 Wat is die ware peiling vanaf pylpunt **Q** na Seekoeipunt (in ruit E11)?
(1 x 2) (2)

1.2.3 Bereken die afstand tussen punt **Q** na Seekoeipunt (in ruit E11) in kilometer. Dui alle stappe van jou berekening aan. (4)

1.3 TOEPASSING VAN TEORIE/KAART EN FOTO-INTERPRETASIE

1.3.1 Ontwikkeling in die gekarteerde gebied:

'n Moontlike windplaas is in die omgewing van ruit **A3** en **A4** op die topografiese kaart gebou (die gebied net bo nommer 3 op die ortofotokaart).

- A Gee EEN moontlike voordeel van die ontwikkeling van 'n windplaas in hierdie gebied. (1 x 2) (2)
- B Gee EEN moontlike nadeel van die ontwikkeling van 'n windplaas in hierdie gebied. (1 x 2) (2)

- 1.3.2 (a) Verwys na die stedelike nedersetting van KwaNomzamo (ruit **C2** op die topografiese kaart en gebied nommer 12 op die ortofotokaart.
- Klassifiseer die woongebied as 'n (HOË, MIDDEL of LAE) inkomste residensiële woonbuurt. (1)
- (b) Gee EEN rede as bewys vanaf die topografiese kaart of ortofoto om jou keuse vir VRAAG 1.3.2(a) hierbo te verduidelik. (1 x 2) (2)
- 1.3.3 Groot skaalse kommersiële boerdery:
- Kommersiële boerdery word in die gekarteerde gebied bedryf.
- Gee TWEE redes as bewyse vanaf die topografiese kaart en/of die ortofotokaart om hierdie stelling te motiveer. (2 x 2) (4)
- 1.3.4 Kenmerke van Vleilande:
- Die gebied rondom letter X op die topografiese kaart word 'n moeras of vleiland genoem. Gee TWEE goeie redes hoekom hierdie gebied in sy natuurlike toestand bewaar moet word. (2 x 2) (4)

[35]

VRAAG 2: OPPERVLAKKRAAGTE WAT DIE AARDE VORM EN ONTWIKKELINGSKWESSIES

2.1 VERWERINGSPROSESSE

Kies vanuit die volgende terme om die volgende verweringsprosesse te beskryf:

Korreldisintegrasië; Hidrouliese werking; Abrasie; Blokskeiding; Attrisie; Korrosie; Deflasie; Afskilfering

- 2.1.1 Die uitsetting en inkrimping van sekere gesteentetipes, soos doleriet en graniet, veroorsaak dat die rots in dun lae verweer. Hierdie proses veroorsaak dat die rots 'n ronde vorm het. (1)
- 2.1.2 Rotspartikels bots teen mekaar en raak al hoe kleiner. (1)
- 2.1.3 Die krag van water en vasgevangde lugborrels teen 'n rotsoppervlakte. (1)
- 2.1.4 Verlaagde oppervlakte vorm as gevolg van winderosie. (1)
- 2.1.5 Rivierkanale word deur die wrywing van rotspartikels gelyk gemaak. (1)

2.2 VERSKYNSELS VAN EROSIE

- 2.2.1 Kies vanuit die letters in die onderstaande teks en benoem elk van die verweerde landskapkenmerke wat deur die onderstaande letters (A–E) aangedui word. Skryf net die letter (A–E) en die regte term as jou antwoord neer. (5 x 1) (5)

kaargletser; boogrots; branderplatform;
sekelduin; kronkelmeer

- 2.2.2 Verwys na die verweerde landskapkenmerke (A–E). Maak 'n lys van die letters A tot E op jou ANTWOORDBLAD en in elke geval identifiseer die erosiekragte wat elke kenmerk gevorm het. (5 x 1) (5)

2.3 GRONDEROSIE

Lees die volgende gevallestudie om die daaropvolgende vrae te beantwoord.

GEVALLESTUDIE: LANDBOU AS BYDRAER TOT GRONDEROSIE

Die hoofbron van inkomste vir die mense in die Denkestreek in Ethiopië is landbou. Die belangrikste gewasse wat in hierdie streek verbou word, is tef (die stapelgraangewas in Ethiopië), snyboontjies en mieliemeel.

Die produksie vanaf landbou het egter die afgelope jare baie afgeneem weens gronderosie wat 'n chroniese vlak bereik het. Die inwoners van die gebied sê dat hulle verplig was om die aantal maaltye per dag sowel as die hoeveelheid kos per maaltyd te verminder weens hierdie agteruitgang in landbou.

[Bron: Via Afrika, *Sosiale Wetenskappe, Graad 9*, bl. 179]

- 2.3.1 Verduidelik die term *gronderosie*. (2)
- 2.3.2 Noem EEN manier hoe gronderosie die mense van die Denkestreek van Ethiopië affekteer. (1)
- 2.3.3 Beskryf enige TWEE moontlike swak landboupraktyke wat gronderosie kan veroorsaak. (2 x 2) (4)
- 2.3.4 Skryf 'n paragraaf om te bespreek hoe beter landboupraktyke die kleinskaalse boere kan help om:
- A Gronderosie te verminder (2 x 2) (4)
- B Landbouproduksie te vermeerder (2 x 2) (4)

2.4 ONREGVERDIGE HANDEL EN HULPVERLENING

'n Arm man het 'n boom op sy grond vir sy eie gebruik afgekap.

'n Ryk man wat vanaf 'n ander land gekom het, het vir die arm man gesê: "Ek sal die boomstam by jou koop vir R100.."

By die meul is die boomstam in planke gesaag. Die planke is nou R200 werd.

Die arm man wie die geld nodig gehad het, het die boomstam aan die ryk man verkoop.

Die ryk man het die planke na sy fabriek geneem. Die hout was genoeg vir ses hokke wat elk R150 werd was.

Die ryk man gaan terug na die arm man en sê: "Om jou lewenspeil te verbeter koop drie hoenderhokke van my teen slegs R450.

Die arm man het gesê: "Ek kan dit nie bekostig nie. Ek het net R80 oor."

"Moenie bekommerd wees nie," het die ryk man gesê, "Ek sal jou R400 teen 21% rente leen – sien dit as hulpverlening vanaf 'n vriend. In ruil wil ek meer boomstompe van jou teen vaste pryse koop."

Die arm man kry toe die hoenderhokke en begin meer intensief boer. Hy betaal elke jaar 'n deel van die R400 met rente terug. Soms gee hy die ryk man eiers in plaas van geld. As gevolg van sy skuld is die arm man geforseer om met die ryk man handel te dryf.

[Bron: Aangepas uit *Verken Aardrykskunde, Graad 11*]

- 2.4.1 Watter groep lande word deur die "arm man" verteenwoordig? (1)
- 2.4.2 Watter groep lande word deur die "ryk man" verteenwoordig? (1)
- 2.4.3 Hoekom dink jy word die hout duurder nadat die boomstam in planke gesny is? (1 x 2) (2)
- 2.4.4 Beskryf die onregverdige handelsverhouding wat tussen die twee manne ontwikkel het. (1 x 2) (2)
- 2.4.5 Noem TWEE strategieë wat deur die Verenigde Nasies aanbeveel word om meer regverdige (gelyke) handelsverhouding tussen "ryk" en "arm" lande te ontwikkel. (2 x 2) (4)

[40]

VRAAG 3: VOLHOUBARE GEBRUIK VAN NATUURLIKE HULPBRONNE

3.1 VOLHOUBARE TEENOR ONVOLHOUBARE LYNVISSERYPRAKTYKE IN SUID-AFRIKA

Verduideliking van:

Lynvisserypraktike: vang vis met gebruik van 'n visstok of lyn.

Ontspanning: 'n aktiwiteit wat vir ontspanning, pret en/of sport gedoen word.

Geelbek, rooi- en witsteenbras, klipkabeljou, rooistompneus, timmermansvis, stompkop, skulpmossel en calamari is sommige van die seekosspesies waarvan voorrade op gevaarlike lae vlakke is.

'n Ontstellende 67% van ons top-ontspanningslynvisspesies (hulle word in dieptes van tussen 5 meter en 130 meter gevang) word as 'ineengestort' geklassifiseer.

Ses uit tien van ons belangrikste lynvisseryspesies het heelwat verminder as kritieke voorraadvlakke in die Wes-Kaap – waar die grootste deel van nasionale lynvisseryvangste gedoen word.

Die voorraad koningklip, garnale, tongvis, steurgarnale en oesters stuur op uitputting af, terwyl daar nog genoeg snoek, dorade, geelstert en sardientjies is.

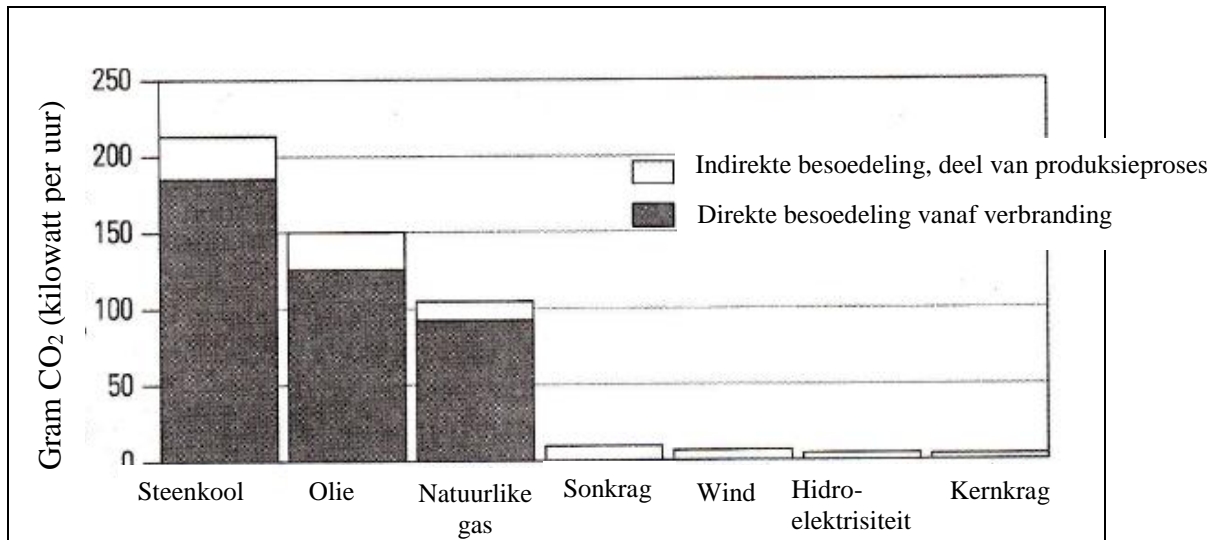
Sedert 2004 speel die Suid-Afrikaanse Inisiatief vir Volhoubare Seekos (Sassi) 'n belangrike rol in die inligting en opvoeding van seekosverbruikers, **deur vis wat mag geëet word 'n groen-status** (byvoorbeeld dorade) **te gee**, daardie visspesies wat **in gevaar is om uitgewis te word: kry 'n oranje status** (byvoorbeeld, koningklip) en **rooi-status vir spesies wat byna uitgeput is** (byvoorbeeld, rooi en witsteenbras) sodat die verbruiker 'n meer verantwoordelike keuse kan uitoefen.

[Bron: Aangepas uit Via Afrika, *Sosiale Wetenskappe, Graad 9*]

- 3.1.1 Verduidelik wat bedoel word met **onvolhoubare visvang**. (2)
- 3.1.2 Verwys na die laaste paragraaf in bogenoemde teks.
Verduidelik hoe SASSI probeer om die verbruiker te help om slim keuses oor die lynvis wat hulle eet te maak. (3)
- 3.1.3 A Benoem die onvolhoubare praktike wat sekere lynvisspesies bedreig. (1 x 2) (2)
Definisie van bedreig:
Die visspesie loop gevaar om geheel en al uitgeput te word.
- B Wie of wat dink jy is verantwoordelik vir die onvolhoubare praktiek wat jy in VRAAG 3.1.3A genoem het? (1 x 2) (2)
- 3.1.4 Noem en verduidelik enige TWEE wette wat ons regering kan afdwing om te verseker dat die voorraad van oranje en rooi-status lynvis nie heeltemal uitgeput word nie. (2 x 2) (4)

3.2 KWEEKHUISUITLAATGASSE UIT ELEKTRISITEITSOPWEKKING

Bestudeer die volgende staafgrafiek en stellings om die volgende vrae te beantwoord.

Stelling:

Die Suid-Afrikaanse energievoorsieningsektor veroorsaak 'n geweldige hoeveelheid lugbesoedeling wat tot aardverwarming en klimaatsverandering bydra. Regerings moet huishoudings en besighede dwing om gebruik te maak van bewaringsplanne om hulle koolstofvoetspoor te verminder.

3.2.1 Skryf 'n sin om enige TWEE van die volgende terme te definieer:

Kweekhuisgasse

Aardverwarming

Klimaatsverandering

Koolstofvoetspoor

(2 x 2) (4)

3.2.2 Verwys na die staafgrafiek om die volgende vrae te beantwoord.

A Watter van die verskillende energiebronne wat genoem word gee die meeste koolstofdiksied (CO₂) af? (1)

B Watter energiebronne gee die minste koolstofdiksied (CO₂) af? (1)

C Watter van die energiebronne wat op die staafgrafiek aangedui word, is die effektiwste energiebron en ook potensieel die gevaarlikste? (1 x 2) (2)

3.2.3 Verduidelik enige TWEE energiebewaringsplanne wat die regering kan gebruik om huishoudelike- en besighuidsverbruikers aan te moedig om minder elektrisiteit te verbruik. (2 x 2) (4)

TOTAAL: [25] 100